

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויצא תשע"ח

כששואפים ברוחניות - מקבלים יותר ממה שבקשו

כמשה ואהרן.

ענין חשוב מאד גם בשבילנו, שמה שאנו מבקשים, לא יהיה מהשפה ולחוץ, אלא יבוא מרצון פנימי אמיתי. יש יהודים טובים שמתפללים: "תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ גלויותנו", אבל בלבם הם חושבים: רבוננו של עולם, רק לא יותר מדי מהר! אני רוצה עוד להשאר באמריקה, לסיים את האוניברסיטה ולהספיק עוד כמה דברים!... ויש שעומדים בבית הכנסת ומבקשים: "ותן טל ומטר לברכה", וכשיוצאים החוצה הם אומרים: "אוי, שוב יורד גשם"... במקרה האחרון, אולי אין בזה סתירה כל כך. הוא ביקש טל ומטר על פני האדמה, לא על הראש שלו... אבל בכל זאת, אדם לא תמיד רציני במה שהוא מבקש. זה הרי הפשט במה שאנו אומרים בחודש אלול, "שאלתי מאת ה' אותה אבקש" (תהלים כז, ד). אחד הפירושים לכפל הלשון "אחת שאלתי" ו"אותה אבקש" הוא, שאני באמת מבקש את זה. לא רק השפתים שלי אומרות, אלא גם הלב שלי מבקש, שיהיה "שכתי בביית ה' פל ימי חיי". חשוב שהתפילות תהיינה פנימיות, ולא מן השפה ולחוץ.

זרע שמושח שני אנשים

לפי פירוש אחר שאמרו בגמרא, "זרע אַנְשִׁים" שבקשה חנה פירושו זרע שמושח שני אנשים למלוכה. גם בקשה זו של חנה התמלאה והתגשמה. שמואל משח בחייו את שאול (שמו"א י, א) ואת דוד (שם טז, יג). גם כאן אפשר לשאול את אותה השאלה: מה יקרה אם הבן שילד ימשח רק מלך אחד? זה מעט? ! מלכות שאול, בנה של רחל אמנו, זה מעט? ! כל שכן מלכות בית דוד, בנה של לאה אמנו, המלכות הנצחית שמלך המשיח עתיד לצאת ממנה במהרה בימינו, זה מעט? ! ודאי שלא! ובכל זאת, היא רוצה את שניהם. גם את מלכות בית רחל, וגם את מלכות בית לאה. לא מתפשרת על פחות.

כאמור, גם בזה תפלתה של חנה התקבלה, ובנה הוא זה שמקים את מלכות בית רחל, ואח"כ גם את מלכות בית לאה, המלכות הנצחית שאנו מתפללים עליה בכל יום "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", שתחזור ותופיע במהרה בימינו. את כל זה הקים שמואל. למה? - כי חנה האמינה שצריך לבקש את הַמְרֹב, לא את המזער. ולכן, בצירוף תפלתה על זה, שנאמרה בודאי מעומקא דליבא, היא אכן זוכה להתגשמות בקשתה ושאיפתה במלואה.

ברוחניות - לשאוף בלי הגבלה

"וַיִּדַר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר: אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרֵנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ" (בראשית כח, כ). זו היא בקשה צנועה מאד. לחם לאכול ובגד ללבוש, וזהו המזער ההכרחי. "וְשָׁכַתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים". זו כבר בקשה גדולה מאד¹, שהקב"ה ישרה את שכנתו על יעקב, דבר שרק בודדים זוכים לו.

זה מה שהגמרא אומרת, שכשאדם מבקש בגשמיות, צריך לבקש מה שפחות. אבל כשמבקש ברוחניות - "הַרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" (תהלים פא, יא). צריך לבקש בשפע. לכן, על הגוף מבקש יעקב רק "לחם לאכול ובגד ללבוש". אבל ברוחניות - "והיה ה' לי לאלקים". בקשה להשראת השכינה עליו².

כך מוצאים גם אצל חנה. כשהיא מבקשת מה' בן, מה היא מבקשת - "אם ראה תרצה אֶמְתָּךְ וְזָכַרְתִּנִּי וְלֹא תִשְׁפַח אֶת אֲמֹתְךָ, וְנִתְמַחָה לְאֲמֹתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים" (שמו"א א, יא). מהו "זרע אַנְשִׁים"? לפי אחד הפירושים בגמרא - זרע ששקול כשני אנשים (ברכות לא, ב). ואלו שני אנשים? - שני צדיקים, כמובן. ולא סתם צדיקים, אלא כמו משה ואהרן! ("ע"ש) כך היא מבקשת! אמנם אם הבן יהיה כמו יהושע וכלב, או כמו אלעזר ואיתמר, זה גם לא מעט. אבל אם אפשר יותר מזה, צריך לבקש יותר. כי ברוחניות - "הַרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ". צריך לבקש על המירב. בן כמו משה ואהרן³! לא פחות!

ואכן, חנה זוכה לזה: "מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּכַתְּנֵי, וְשִׁמְשֹׁן בְּקִנְיָי שְׂמוֹ" (תהלים צט, ו) - שמואל שקול כמשה ואהרן. כמובן, לא לגמרי, כי "לא קם נביא עוד בַּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י; ועי' בעיקר השביעי מ"ג עיקרי האמונה), אבל מבחינה מסוימת שמואל שקול כנגד משה ואהרן, כפי שרואים בפסוק. אם היתה חנה מסתפקת במועט - היתה מבקשת כשני צדיקים פשוטים, או כשני יהודים פשוטים. אבל היא לא מסתפקת כשני אנשים פשוטים, וגם לא כ"סתם" שני צדיקים, אלא כשני הצדיקים הגדולים ביותר. ולכן, בצירוף תפלתה, שנאמרה בודאי מעומקא דליבא, היא זוכה לזה. כי לא מספיק רק לומר את המילים. צריך שזו תהיה באמת שאיפת הנפש. שאיפה רצינית ואמיתית. אי אפשר להסתפק בכך שהוא פחות ממה ואהרן, ולקבל בן שהוא כמשה ואהרן. רק כשרוצים באמת, ומבקשים מעומק הלב, אז מקבלים. כך עשתה חנה, ולכן בקשתה התקבלה. הבן שלה שקול באמת, מבחינה מסוימת,

חז"ל אמרו, "וְעֵינֵי לְאָה רַכּוּת (בראשית כט, יז) - מאי רַכּוּת? אילמא רכות ממש, אפשר בגנות צדיקים דיבר הכתוב? ! אלא אמר רבי אלעזר, שמתנותיה ארוכות" (ב"ב קכג, א). ["רַכּוּת" מלשון "ארוכות"]. כלומר, המתנות שקבלנו מלאה הן "ארוכות" ונצחיות. מה שאין כן המתנות שקבלנו מרחל, הן "קצרות" וזמניות⁷. ובמדרש נתפרש הענין יותר: "וּלְלֶבֶן שְׁתֵּי בְנוֹת, שֵׁם הַגְּדֹלָה לְאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל" (בראשית כט, טז). שם הגדולה לאה - גדולה במתנותיה: כהונה לעולם, ומלכות לעולם, וירושלים לעולם... ושם הקטנה רחל - קטנה במתנותיה: יוסף לשעה, שאול לשעה, ושילה לשעה (ב"ר ע, טו).

חשבתי, אולי מסיבה זו סובר הרמב"ם, שקדושה ראשונה של ארץ ישראל בטלה, וקדושה שניה לא בטלה (רמב"ם פ"א מהלכ' תרומות ה"ה, ופ"ו מהלכ' בית הבחירה ה"ט"ז). למה קדושה ראשונה בטלה, ושניה לא בטלה? הרמב"ם כתב לזה טעם הלכתי (שם ושם), אבל בפנימיות הענין אולי מותר לומר גם את הטעם הבא: היות וקדושה ראשונה היתה ע"י יהושע, שהיה מבני רחל (משבט אפרים), לכן לא היה לה קיום נצחי; מה שאין כן קדושה שניה, כיון שהיתה ע"י זרובבל ועזרא הכהן שהיו מבני לאה - זרובבל משבט יהודה, ועזרא הכהן משבט לוי - היה לה קיום נצחי. כי לאה - מתנותיה ארוכות. ורחל - מתנותיה קצרות. לגבי ירושלים והמקדש פוסק באמת הרמב"ם, שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה גם לעתיד לבוא (פ"ו מהלכ' בית הבחירה ה"ט"ז). גם כאן מוסר לנו הרמב"ם טעם הלכתי, "למה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא" (שם ה"ז. ע"ש טעמו). אבל בפנימיות הענין אפשר לומר גם כאן, על דרך שביארנו לגבי קדושה ראשונה ושניה של ארץ ישראל: קדושת ירושלים הראשונה ניתנה ע"י דוד ושלמה, שהיו מבני לאה, ולכן קדושה זו היא נצחית. מה שאין כן קדושת ארץ ישראל הראשונה, ניתנה ע"י יהושע, שהיה מבני רחל, לכן קדושה זו היא זמנית, ולא נמשכת לנצח.

מרדכי "איש יהודי" - סוד נצחיותם של ימי

הפורים

על מרדכי כתוב, "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה, וְשִׁמוֹ מְרַדְּכִי בֶן יְאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי" (אסתר ב, ה). הגמרא כבר שואלת, "אִישׁ יְהוּדִי" - משמע שהוא משבט יהודה, ו"אִישׁ יְמִינִי" - משמע שהוא משבט בנימין (מגילה יב, ב). ומתמצת הגמרא בכמה אופנים. ומשמע, שלמרות שמרדכי היה באמת משבט בנימין - בן אחר בן עד בנימין בן יעקב - יש לו איזו התייחסות גם לשבט יהודה, כפי שמבואר בגמרא. ונשאלת השאלה: למה צריך לכתוב זאת במגילה? לכאורה מספיק היה לומר "אִישׁ יְמִינִי", שזהו היחוס האמיתי של מרדכי, ותו לא. למה

שלמה המלך מבקש ברוחניות, ולכן מקבל יותר

ממה שביקש

הקב"ה נראה אל שלמה המלך בחלום הלילה ואומר לו: "שְׂאֵל מָה אֲתָן לָךְ. וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה... ה' אֱלֹקֵי, אֲתָה הַמְּלִכָה אֶת עַבְדְּךָ תַּחַת דְּוֶד אָבִי, וְאֶנְכִי נֶעַר קִטָּן... בְּתוֹךְ עַמְּךָ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ, עִם רַב אֲשֶׁר לֹא יִמְנָה וְלֹא יִסְפֹּר מַרְבֵּ. וְנִתַּתְּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע" (מלכ"א ג, ה-ט). הוא לא מבקש כסף רב, או צבא גדול וחזק, אלא מבקש שְׂכָל, "כִּי מִי יוֹכַל לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ הַכֹּבֵד הַזֶּה" (שם ט).

אומר לו הקב"ה: "עֵן אֲשֶׁר שְׂאֵלְתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא שְׂאֵלְתָ לָךְ יָמִים רַבִּים, וְלֹא שְׂאֵלְתָ לָךְ עֶשְׂרִי, וְלֹא שְׂאֵלְתָ נֶפֶשׁ אִיבִיךָ... הִנֵּה עֲשִׂיתִי כַדְרֶיךָ! הִנֵּה נִתְּתִי לָךְ לֵב חָכָם וְנָבוֹן, אֲשֶׁר כְּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנָיִךְ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יָקוּם כְּמוֹךָ. וְגַם אֲשֶׁר לֹא שְׂאֵלְתָ נִתְּתִי לָךְ: גַּם עֶשְׂרִי, גַּם כְּבוֹד... וְאִם תִּלְךָ בְּדָרְכֶיךָ... וְהֶאֱרַכְתִּי אֶת יָמֶיךָ" (שם, יא-יד). קיבל הרבה מתנות, גם מה שלא ביקש. למה? מפני שביקש ברוחניות. "לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ, לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע". היות וביקש ברוחניות, קיבל מה שביקש במידה גדושה - "לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כְּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנָיִךְ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יָקוּם כְּמוֹךָ" - ובנוסף לזה קיבל גם עושר וכבוד שכלל לא ביקשם. כי אם שואפים לרוחניות, אפשר להשיג את כל המעלות הגדולות, גם ברוחניות וגם בגשמיות, יותר ממה שביקשנו.

גם יעקב מקבל יותר ממה שביקש

מקרה דומה לזה מוצאים גם בפרשתנו. התורה מספרת בפרשתנו על יעקב אבינו שהולך לחרן לקחת לו משם אשה. מטרתו של יעקב היא רוחנית טהורה - לשאת אשה כדי להעמיד תולדות, לכבוד ה' ולעבודתו⁴. יעקב מוצא שם את רחל, ורוצה לשאת אותה לאשה. רחל היתה, כמובן, אשה טובה מאד, המתאימה ליעקב אבינו, אבל הקב"ה מסדר שיעקב יקבל אשה טובה עוד יותר, ועוד לפני שזכה יעקב ברחל, קיבל גם את לאה.

יעקב לא מכיר בתחילה את מעלותיה של לאה. למה? כי "כָּל מְלוֹי דְלָאָה הוּוּ בֵּאתְכִסְיָא, וְדִרְחַל - בֵּאתְגַּלְיָא" (זוהר ח"א קנב, א). כלומר, כל ענייניה של לאה היו בהסתר, ושל רחל - בגלוי⁵. ממילא, צדקותה של רחל היתה גלויה ובוולטת, ושל לאה - נסתרת וחבויה. [לא שנראתה כרשעה ח"ו, אך צדקותה לא היתה ניכרת כשל רחל]. לכן יעקב לא מכיר בהתחלה את מעלותיה של לאה⁶, ולכן רצה לשאת רק את רחל. אבל מן השמים גלגלו שישא גם את לאה, ובזה עשו עמו טובה גדולה. מלאה יצאו אח"כ משה ואהרן, כל הכהנים והלוים, בית חשמונאי, כל מלכות בית דוד עד מלך המשיח במהרה בימינו, כולם יצאו מלאה. הרי שהמתנה שיעקב קיבל כאן מה' היתה יותר גדולה ממה שיעקב ציפה. יעקב ציפה לקבל את רחל, ולמעשה קיבל גם את לאה, שמעלותיה עדיפות על של רחל.

המקדש ועל קדושת עם ישראל, שלא יבטלו תורה ומצות מעם ישראל, גם הקב"ה דואג לכבודם של ישראל, ומעניק להם עצמאות מדינית.

לאחר מרד החשמונאים היו עוד מרידות של יהודים בגויים. בהמשך השנים בני החשמונאים מרדו ברומאים, ואח"כ היו עוד מרידות, עד המרד של החורבן ומרד בר כוכבא. אבל מרידות ומלחמות אלו לא הצליחו, כי לא היו לשם שמים כל כך, אלא מתוך חשבוניות לאומיים, שלא רצו להיות משועבדים לגויים, ועל זה ה' לא עושה נסים. החשמונאים יצאו להלחם רק על קידוש שמו יתברך, על שמירת התורה והמצוות, לא על ענין לאומי או עצמאות מדינית, לכן המרד שלהם מצליח. המרידות האחרות אינן מצליחות, כי הן היו על רקע כלכלי ולאומי, ולא על רקע דתי. לכן הן לא הצליחו.

זכינו לנס חנוכה, למצוה לדורות של הדלקת המנורה, שחז"ל אומרים עליה, שהקב"ה אמר לאהרן בחנוכת המשכן, "שלך גדולה משלהם" (עי' רש"י ורמב"ן במדבר ח, ב). הדלקת המנורה של בית החשמונאי חשובה יותר מכל קרבנות הנשיאים בהקמת המשכן. זו מתנה לדורות שנשארה לנו מבית חשמונאי - הדלקת המנורה.

צריך לכתוב גם שיש לו שייכות עם שבט יהודה?

על פי הדברים שאמרנו, אפשר לומר כך: אם היינו מקבלים את פורים רק ע"י "איש ימיני", פורים לא היה יכול להיות נצחי. היה מוכרח להיות זמני. לכן מייחסת המגילה את מרדכי גם ליהודה, שהיה מבני לאה, כי רק כך יכול פורים להיות נצחי, ויתקיים הפסוק "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסתר ט, כח). כי גם מתנה זו היא מהמתנות של לאה - לפחות באופן חלקי. [וכבר העירו (הרמ"ע מפאנו, מאמר מעין גנים, חלק ראשון), כי "מרדכי" בגימטריא "רחל לאה" (274). וזה מורה באצבע, שמרדכי משלב בתוכו את כח שתי האמהות; בחינת "רחל", שממנה בא מרדכי בתולדה, ובחינת "לאה", שממנה בא אליו כח הנצחיות].

החשמונאים הצליחו כי לחמו על כבוד ה'

כפי שאמרנו, כשהולכים ברוחניות, משיגים יותר ממה שציפו. מתתיהו ובניו נלחמו ביוונים. על מה הם נלחמו? לא על כסף ולא על זהב. אפילו לא על גבולות רחבים של ארץ ישראל. על מה הם נלחמו? על שמירת התורה, על טהרת המקדש, שהיוונים לא יעקרו את התורה מעם ישראל. על זה הם נלחמו. לכן זכו החשמונאים להשיג את המטרות שעבורן נלחמו, וכן השיגו דברים נוספים שלא עליהם יצאו להלחם - "שחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה"⁸ (רמב"ם הלכ' חנוכה פ"ג ה"א). למרות שלא בשביל זה יצאו להלחם, מטרת המלחמה היתה כבוד שמים, אבל כשישראל נלחמים על כבוד שמים, על קדושת

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. דברי מורנו הרב שליט"א אזלו בשיטת רש"י, לפיה "והיה ה' לי לאלקים" הוא חלק מן התנאי שהתנה יעקב, וחלק מן הבקשות שביקש מה'. וזה היה התנאי: "אם יהיה אלקים עמדי, (ב) ושמרני בדרך הנה אשר אנכי הולך, (ג) ונתן לי להם לאכל ויגיד ללבש, (ד) ושבתי בשלום אל בית אבי, (ה) והיה ה' לי לאלקים". "אם תעשה לי את כל אלה, אף אני אעשה זאת" (רש"י) - (א) והאָבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, (ב) וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ".

ואולם הרמב"ן כתב: "והיה ה' לי לאלקים" - איננו תנאי כדברי רש"י, אבל הוא נדר. וענינו: אם אשוב אל בית אבי, אעבוד השם המיוחד בארץ הנבחרת במקום האבן הזאת שתהיה לי לבית אלקים, ושם אוציא את המעשר". כלומר, לדעת הרמב"ן מתחלק הפסוק כך: "וַיִּדַר יַעֲקֹב נְדָר לֵאמֹר: (א) אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי, (ב) וְשָׁמְרֵנִי בְּדֶרֶךְ הַנְּהָא אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ, (ג) וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְיָגִיד לְלִבִּשׁ, (ד) וְשָׁבַתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" - אם תעשה לי את אלה, אף אני אעשה זאת: "אם יהיה ה' לי לאלקים, (ב) והאָבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, (ג) וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ". [ובדרך זו דרך גם הספורנו].

2. לפי ביאורו של הרב שליט"א, "והיה ה' לי לאלקים" פירושו שיעקב ביקש מה' שישירה את שכנתו עליו. והנה רש"י פירש: "והיה ה' לי לאלקים" - שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעו". וצריך להבין: היכן מרומזת כאן השראת שכנה? וגם מה הקשר

- בין "והיה ה' לי לאלקים" לבין "שלא ימצא פסול בזרע"י? [וכבר הקשה כן האוה"ח הק']. וכנראה שהרב שליט"א הבין, שדברי רש"י מבוססים על דברי הגמרא: אמר רבי חמא ברבי חנינא, כשהקב"ה משרה שכינתו, אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל, שנאמר וכו' (קידושין ע, ב). הרי שהקב"ה משרה שכינתו רק על ישראלים גמורים וכשרים, ולא על הפסולים. מעתה מבוארים דברי רש"י היטב: "והיה ה' לי לאלקים - שיחול שמו עלי (כלומר, שישרה עלי את שכינתו) מתחלה ועד סוף [כלומר, לא רק עלי, אלא גם על זרע]. ומה התנאי לכך? - "שלא ימצא פסול בזרע"י". שזה תנאי להשראת השכינה, כמבואר בגמרא.
3. וגם לדעת זה שסובר בגמרא ש"נרע אַנְשִׁים" פירושו "זרע שמובלע בין אנשים... לא חכם ולא טפש" (ברכות לא, ב), שלא יהיה "חכם יותר מדאי, שלא יהיה תימה בעיני הבריות, ומתוך שנדברין בו שולטת בו עין הרע" (רש"י שם), כבר פירש היעב"ץ (בהגהותיו שם), דרך בקטנותו רצתה שיהיה כן. אבל בגדלותו - ודאי רצתה שיהיה כמה שיותר חכם, ולא רק בינוני בחכמה. והראיה, שהרי למעשה לא זכתה לבן שהוא "לא חכם ולא טפש", אלא זכתה לבן שהיה ראש חכמי ישראל בדורו. ועל כרחך כפי שארנו, ש"לא חכם ולא טפש" היינו שלא יהיה בולט בחכמה, וכלשון הגמ' שם: "מובלע בין אנשים".
4. עיי' רש"י בפרשתנו: "וַיִּקֶם יַעֲקֹב וַיִּשְׂא אֶת בְּנֵי וְאֶת נְשָׁיו עַל הַגְּמָלִים" (לא, יז) - פי' רש"י: "הקדים זכרים לנקבות. ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר (לקמן לו, ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'". ועומק הענין בזה, דיעקב כל כוונתו היתה רק לבנים, והבנים היו אצלו העיקר והנשים רק אמצעי, וכמ"ש רש"י (לעיל כט, כא), דכל כוונתו של יעקב בנשיאת רחל היתה להוליד תולדות. וכ"כ הספורנו בפרשתנו (ל, טז) וז"ל: אמנם שהיה ענין התולדה אצל האבות כמו שהיה ענינם אצל אדם ואשתו קודם חטאם, כי לא היתה כוונתם בו להנאת עצמם כלל, אבל היה כוונתם להקים זרע בלבד לכבוד קונם ולעבודתו. עכ"ל. אבל אצל עשו הרשע היו הנשים עיקר והבנים טפל, שעיקר מה שנשא נשים היה כדי למלא תאוותו, ולכן נכתבו אצלו הנשים לפני הבנים.
5. ואמרו בזה: "בגין כך אתכסיא לאה במערתא דכפלתא, ורחל בגלוייא דאורחא, דא בסתרא ודא באתגליא" [תרגום: בגלל זה (שעניינה של לאה הם באתכסיא ושל רחל באתגליא) נקברה לאה במערה, ורחל על אַם הדרך. זו בהסתר, וזו בגלוי] (זוהר ח"א קנח, א). ועוד אמרו שם: "ובגין כך לא אדכר מיתתה דלאה כמיתתה דרחל". [תרגום: בגלל זה (שלאה באתכסיא ורחל באתגליא) לא נזכרה בתורה מיתתה של לאה, ורק מיתתה של רחל נזכרה בתורה (בראשית לה, יח-ט)].
- כמו כן, מה שלא היתה מיועדת ליעקב, היה באתכסיא. "שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עֶשָׂו" (רש"י בראשית כט, יז). משא"כ רחל, היא ידעה מתחלה שמיועדת היא ליעקב (ע"ש). גם שבע השנים שעבד יעקב עבור לאה היו באתכסיא, שלא ידע שעובד עבורה. דהיה סבור שעובד עבור רחל, ובאמת עבד עבור לאה. משא"כ שבע השנים הנוספות שעבד עבור רחל, היו באתגליא. שידע שעובד עבורה. וכן בנישואין - נישואי לאה היו באתכסיא, שהיה סבור שהיא רחל, ורק בבקר גילה שהיא לאה (שם כט, כה). אבל נישואי רחל היו באתגליא. שידע שהיא רחל.
6. [ובענין קבורת רחל, דמבואר בזה שנקברה באתגליא, בגלוייא דאורחא, מובא בספרים דבר מענין. שבזמן שבנה מונטיפיורי (בשנת תר"א) את כותלי הבנין של קבר רחל (שלא היו קיימים שם קודם), היו מעוררים שלא לבנותם, מחמת דברי הזוהר הנ"ל, דרחל שרשה בעלמא דאתגליא, ובדוקא נקברה בדרך, באתגליא, במקום פרשת דרכים, וא"כ הקבר צריך להיות גלוי. אך היו מהרבנים שטענו, מכיון שהגויים התחילו לקבור מתיהם סמוך לו, א"כ צריכים להפסיק בין הטומאה. וכך אכן נעשה].
7. ומבואר בזה, דזהו הענין שלא היתה "שנואה" ליעקב (בראשית כט, לא). "וכי אמאי היא שנואה... אלא ודאי... כל מילוי לאו באתגליא נינהו, ובגין כך יעקב אתכסיין מניה כל עובדוי" (זוהר ח"א קנד, א-ב). והיינו כנ"ל, שכל עניינה של לאה היו באתכסיא ובהסתר, ומחמת זה לא הכיר יעקב במעשיה הטובים, ולכן היתה "שנואה" עליו. ולא שהיתה שנואה עליו ממש ח"ו (כפי שהוכיח שם בזה, שלא יתכן לומר כן, ע"ש), אלא רק ביחס לרחל, שאותה אהב במיוחד, כיון שמעשיה הטובים היו גלויים וידועים לו, ביחס אליה - לאה היתה שנואה, שלא אהב אותה כמו את רחל. וזהו שנאמר "וַיִּאָהֶב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל מֵאֵלָה" (בראשית כט, ל), ומבואר שגם את לאה אהב, אלא שאת רחל אהב יותר.
8. וחילוק זה מושרש ביסוד המובא כאן למעלה, שלא היה מעלמא דאתכסיא, ורחל מעלמא דאתגליא, וכמבואר ברמח"ל, שהחיצוניות (האתגליא) עושה את ההנהגה הזמנית, והפנימיות (האתכסיא) עושה את ההנהגה הנצחית. ורחל נקראת "עיקרו של בית" (רש"י בראשית מו, יט) לפי שהנהגת העוה"ז היא ענינה של רחל. אבל הנהגת הנצח, שהיא באתכסיא כעת, היא ענינה של לאה ("אדיר במרום" לרמח"ל, מהד' הגר"ח פרידלנדר, עמ' קצ"ב).
9. ומנין השנים המדוייק מיום שנצחו החשמונאים את מלכות יון ועד חורבן בית שני, הוא מאתים ושש שנים. ק"ג שנה למלכות בית חשמונאי, וק"ג שנה למלכות בית הורדוס (עיי' ע"ז ט, א). [ועכ"פ מבואר בגמרא (שם), שרק בעשרים ושש השנים הראשונות של מלכות בית חשמונאי היתה מלכות ישראל עצמאית לגמרי. אבל אח"כ, במשך מאה ושמונים שנה שנותרו עד החורבן, היתה מלכות ישראל כפופה ומשועבדת למלכות רומי, וכלשון הספורנו: "מלכות בית שני היה כמו רגע, ועם שעבוד על הרוב" (ספורנו בראשית מט, כז)].